

UDK 371.214/.31
Stručni rad
Professional paper

Filduza Prušević Sadović

INTEGRATIVNI PRISTUP SADRŽAJIMA UČENJA I POUČAVANJA

Inovativni modeli učenja i poučavanja nastaju sa ciljem prevazilaženja nedostataka tradicionalne nastave. Integrativna nastava i integrativni pristup sadržajima učenja nastaje kao pokušaj da se prevaziđe nedostatak tradicionalne nastave koji proizilazi iz podele nastavnih sadržaja na blokove, odnosno nastavne predmete. Dobar deo sadržaja učenja se ponavlja kroz različite nastavne predmete. Međutim, oni se ne povezuju što dovodi do konfuzije kod učenika, pa ovakav sistem dovodi do toga da neke sadržaje učenici nikada ne nauče kako treba. Takav pristup učenju obeshrabruje učenike u procesu dolaženja do novih znanja i primene dobijenih znanja u praksi. Integrativni pristup u nastavi prevazilazi opisane nedostatke zalažući se za uklanjanje granica između nastavnih predmeta i fokusirajući se široko na temu izučavanja. Pružajući holistički umesto fragmentarnog pogleda na učenje, nastavne teme učenicima postaju u velikoj meri jasnije i pristupačnije, učenici dobijaju realnu sliku sveta i problema kojima se bave. Primena integrativne nastave predstavlja strategiju učenja i poučavanja zasnovanu na pretpostavci da je učenje niz veza. Poučavanje i učenje integriranih nastavnih sadržaja može biti korisno i za učenike i za nastavnike jer obrađujući određenu temu pristupaju joj koristeći različite oblike i metode rada, nastavne materijale i sredstva. Na ovaj način učenicima je omogućen najprirodniji način sticanja znanja, kroz razvoj različitih veština i sposobnosti. Takođe, obuhvatajući široko polje nastavnih sadržaja, nastavnik je u prilici da koristi učenička interesovanja i motivaciju kao pokretače smislenog učenja, izgrađuje nastavničke veštine, omogućena mu je veća fleksibilnost u realizaciji nastave.

U radu su analizirane prednosti integrativne nastave u odnosu na tradicionalnu, efekti koji se njome postižu na kvalitet znanja i aktivnost učenika, kao i efekte koje ovaj nastavni model ima

na nastavnika i načine kreiranja nastavnih sadržaja. Takođe, razmatrane su mogućnosti primene integrativnog modela nastave u mlađim razredima osnovne škole.

Cljučne reči: integrativna nastava, učenik, nastavnik, nastavni sadržaj, učenje

UVOD

Savremene tendencije u teoriji i praksi nastave i obrazovanja, akcenat daju aktivnom učešću učenika u nastavnom procesu, većem praktičnom učešću u procesu dolaženja do znanja, kreativnom pristupu nastavi i ostvarivanju kapaciteta učenika u što većoj meri. Pobornici aktivne nastave zagovaraju nastavu u kojoj do izražaja dolaze kreativnost učenika, primenjiva znanja, učenje u prirodnom okruženju i korišćenje u što većoj meri učeničkog iskustva. Mnoga pedagoška istraživanja odnose se na konstruktivni pristup učenju gde se dolazi do zaključka da učenici treba sopstvenim angažovanjem da dolaze do znanja. "Najbolji način da se mozak razvija jeste izazivati ga kroz rešavanje problema. Na ovaj način izgrađuju se nove dendritske veze koje omogućavaju izgradnju novih" (Jensen, 1998: 35). Najbolji način za poboljšanje uslova za rešavanje problema jeste stvaranje okruženja u kome je moguće ostvariti vezu između različitih disciplina. (Wolf i Brandt, 1998).

Ovakvi stavovi čine dobru osnovu za planiranje i realizaciju integrativne nastave i integrisanje nastavnih sadržaja. Integrativni pristup nastavi naglašava intelektualni, društveni, emocionalni i estetski razvoj, podržava celovit razvoj učenika, ne usredsređujući se na izdvojene, uglavnom kognitivne aspekte. (Buljubašić-Kuzmanović, 2007:148) Pojam "integracije" uključuje ideju sažimanja sadržaja učenja i odgovarajućih disciplina (Pring, 1973: 135). Takođe, istraživanja su pokazala da integrisani sadržaji učenja dovode do razvoja radoznalosti kod učenika, utiču pozitivno na njihov uspeh u školi, razvoj intelektualnih sposobnosti i veštine rešavanja problema (Austin i saradnici, 1997).

Integrativnu nastavu treba shvatiti kao (Lejk, prema Vilotijević I Vilotijević, 2009):

- Kompleksna istraživanja znanja iz različitih oblasti o pitanjima iz životne stvarnosti učenika
- Racionalno kretanje kroz nastavne oblasti i objedinjavanje različitih elemenata logične misaone celine koje realno odražavaju životnu stvarnost
- Jedinstvena zajednička čvorišta u znanju koja podstiču učenike da iznalaze odnose, stvaraju modele, sisteme i strukture

- Primenjenu metodologiju i jezik više predmeta radi istraživanja glavne teme, problem ili iskustava
- Spajanje više predmetnih oblasti u jednu onako kako deca u svakodnevnoj realnosti savladavaju predmete i pojave slivajući ih u jedinstven proces
- Novi način razmišljanja
- Priprema za primenu znanja u novim situacijama (transfer znanja) primenom usvojenih misaonih modela

Svakodnevni problemi su multidisciplinarni dok su sadržaji koje izučavamo kroz predmetno omeđenu nastavu izdvojeni na osnovu disciplina. Na ovaj način onemogućeno je onima koji uče da sagledaju pravu sliku sveta u kome žive. Povezujući teme i projekte sličnih sadržaja, koje inače izučavaju kroz različite nastavne predmete, omogućavamo učenicima da sagledaju logične i stvarne veze između različitih disciplina. Sažimanjem nastavnih sadržaja smanjuje se potreba za njihovim ponavljanjem kroz različite predmete. Takođe, integrativna nastava se oslanja i na saznanje da direktna, neposredna iskustva svakog pojedinca čine osnovu kvalitetnog učenja. Na taj način učenje se lakše povezuje sa praksom i realnim životom i okruženjem.

Oslanjajući se na učeničko iskustvo, integrisanjem nastavnih sadržaja, omogućavamo korišćenje svih raspoloživih intelektualnih resursa samog učenika, na način gde on povezuje saznanja iz realnog života sa sadržajima koje proučava nepodeljeno kroz nastavne predmete, već o njima dobija jasniju, celovitu sliku. Na taj način se procesom učenja i poučavanja omogućava jačanje uloge učenika, nastavnika i roditelja (Vars, 1991). Sadašnja škola i sistem obrazovanja ne liče na stvaran svet u toj meri da mladi iz njih izlaze nepripremljeni za život (Ellis i Fouts 1997).

Praksa je pokazala da je jednostavnije integrisati i realizovati integrisane nastavne sadržaje u nižim razredima osnovne škole, nego u starijim ili u srednjim školama. Programi u osnovnim školama omogućavaju integrisanje sadržaja oko određene teme, dok se na višem obrazovnom nivou sadržaji češće integrišu oko određenog problema. Jedan od primera za integraciju sadržaja u osnovnoj školi može biti *Moj grad i okolina* koja pruža velike mogućnosti intgrisanja različitih sadržaja koji se obrađuju kroz različite nastavne predmete. Kroz ovu temu učenici mogu istražiti istorijske, geografske, demografske, umetničke (književne, likovne, muzičke) aspekte grada i okoline u kome žive. Ista ili slična tema koja bi se odrađivala u starijim razredima osnovne ili u srednjoj školi, mogla bi da podstakne učenike na

prepoznavanje i rešavanje određenih problema u neposrednom okruženju, što bi probudilo proces učenja kroz praktičnu aktivnost učenika. Još jedan zanimljiv primer može biti tema *Ptice moje okoline*, gde se kroz sadržaje predmeta Srpski jezik („Bajka o labudu” Desanka Maksimović), Priroda i društvo (Ptice naših krajeva), Likovne kulture (Slikanje „Labudovo jezero”), Muzičke kultur (slušanje muzike „Labudovo jezero”), matematike (tekstualni zadaci jedančine sa sabiranjem i oduzimanje, u kojima su tema ptice), tema obrađuje sa više aspekata i učenici dobijaju širu sliku o istoj. Sadržaji koji se mogu integrisati u prvom razredu mogu biti sledeći: Matematika - Relacije među predmetima: veći, manji; levo, desno; ispred, iza; ispod, iznad; gore,dole, Svet oko nas - Orijentacija u prostoru i vremenu, Likovna kultura - Odnosi u vidnom polju, Fizičko vaspitanje - Skakanje i preskakanje. Sledeći primere mogu biti sledeći sadržaji: Srpski jezik - „Zec i vuk” Toma Slavković, Svet oko nas - Karakteristike životinja u okruženju, Muzička kultura - „Ide mali meca”, pesme za pevanje, Likovna kultura - Crtež životinje.

Kako bi integrisanje nastavnih sadržaja dalo što bolje efekte, nastavnik mora dobro poznavati nastavni plan i program, kako bi sadržaje koje želi da intergiše mogao da planira na osnovu teme a ne oblasti kojoj oni pripadaju. Tema obuhvata srodne sadržaje koji se mogu grupisati kao celina povezujući sadržaje više nastavnih predmeta, odnosno obrazovnih područja. Takođe, nastavu treba organizovati na taj način da su tema i pojmovi koje učenici treba da usvoje bliski njihovim prethodnim znanjima i iskustvima.

Pri izboru i organizaciji teme koja se obrađuje potrebno je voditi računa o ciljevima i zadacima nastavnog plana i programa. Nastavnik prilikom planiranja ocenjuje važnost teme u razvoju intelektualnih, moralnih, estetskih i drugih vrednosti kod dece, planiranje mora zasnovati na prethodnim znanjima i iskustvima učenika o temi. Izuzetno je važno napraviti smislenu konekciju između sadržaja koji odgovaraju temi, kako bi se učenici podstakli na razmišljanje i povezivanje elemenata koji čine temu učenja. Integrisana nastava omogućava planiranje i realizaciju sadržaja učenja kroz različite nastavne oblike i koristeći se raznolikim metodama i nastavnim sredstvima, što pruža mogućnost angažovanja više čula u procesu dolaženja do znanja. Na ovaj način zadovoljavaju se zahtevi aktivnog učenja i razvijanje samostalnosti učenika. Planiranjem se može predvideti i realizacija nastave van škole, u prirodi, radionicama, parkovima i slično, što ovakav način učenja i dolaženja do znanja čini još zanimljivijim i efikasnijim.

U nastavnom planu i programu mlađih razreda osnovne škole, postoji veliki broj nastavnih tema koje omogućavaju integrisan pristup obrade. Godišnja doba, istorijski

dogadjaji, pojave u prirodi, saobraćaj i vrste kretanja, i mnogi drugi sadržaji mogu biti obrađeni i kroz predmete priroda i društvo, maternji jezik, matematičke zadatke na određenu temu, slikanjem i sl.

EFEKTI PRIMENE INTEGRATIVNIH SADRŽAJA MLAĐIM RAZREDIMA OSNOVNE ŠKOLE

U najranijem uzrastu učenici svet oko sebe doživljavaju integrativno, kao celinu, pa je njima integrativni način učenja prirodan. Spontano učenje, neopterećeno granicama između nastavnih predmeta, omogućava učenicima da lako usvajaju sadržaje koji se integrišu. S druge strane, nastavnicima koji rade sa mlađim razredima, odnosno učiteljima, je u velikoj meri lakše da integrišu i realizuju učenje ovakvih sadržaja nego nastavnicima koji rade u starijim razredima. Učitelji su u prednosti jer mogu da planiraju odgovarajuće sadržaje pogodne za integrisanje, poznaju dobro učenike svog odeljenja pa im je u skladu sa nivoima znanja i interesovanjima učenika omogućeno da realizuju zamišljene zadatke. Učitelji upoznati sa prednostima i efektima integrativne nastave na kvalite znanja i motivaciju učenika bi trebali da ovakav pristup nastavi primenjuju što češće.

Učenici i nastavnici u toku realizacije integrisanih nastavnih sadržaja doživljavaju novo iskustvo učenja i poučavanja kao i odnosa prema nastavnim sadržajima. Ovakav pristup nastavi nam pokazuje da organizacija i način usvajanja nastavnih sadržaja u velikoj meri utiče na “žive” faktore nastave nastavnika i učenika (Prušević-Sadović, 2014).

Nastavnik prestaje da bude predavač, i prenosilac gotovih znanja već podstiče učenike da kroz pitanja i traženje pravih odgovora samostalno dolaze do znanja. U tradicionalnoj nastavi nastavnici retko podstiču učenike da iznose sopstvene ideje, zaključke, da polazeći od različitih pogleda na problem i insistiranjem na različitim rešenjima se dođe do istine, kako bi se razvile kreativne, originalne mlade osobe željne znanja. Uobičajeno da je da se istine koje iznosi nastavnik i koje se mogu naći u udžbenicima ili drugoj literature nameću kao gotove, neupitne istine. Na taj način učenicima se šalje poruka da oni ne moraju ni o čemu da razmišljaju, jer je neko drugi već to ranije smislio. Međutim, dovodeći učenike u situaciju da sagledavaju problem, projekte, pojave i slično, kao celine a ne kao nastavne jedinice određenog nastavnog predmeta, uočavanjem međusobnih uzročno posledičnih veza, učenici razvijaju misaone sposobnosti, savladavaju intelektualne prepreke povezujući ih sa iskustvom

koje već imaju i stižu tokom učenja i na taj način postaju motivisani za dalje traganje za istinama.

Analizirajući promene u aktivnostima i ulogama koje preuzimaju nastavnici i učenici tokom primene integrisanih nastavnih sadržaja u procesu učenja i poučavanja, ne možemo da ne primetimo da su one slične fektima koji se postižu i u toku i nakon primene nekih drugih inovativnih metoda nastave. Način delovanja i aktivnost nastavnika se iz predavačke i uloge nosioca nastavnog procesa koji i planira, i organizuje, i realizuje, i evaluiira nastavni process, iz uloge onoga koji sudi da postoje samo dve vrste odgovora tačni i netačni, prelazi u aktivnost koja podstiče učenike da izraze svoja zapažanja, zaključke, nedoumice, da tragaju za vlastitim rešenjima i nagrađuje kreativnost i drugačije mišljenje.

Uloga i položaj učenika iz pasivnog posmatrača i primaoca gotovih znanja, onih koji sumnjaju u sebe ukoliko ne postižu uspeh i potiskuju sopstveno iskustvo, ne povezujući ga sa novim znanjima, onih koji prihvataju sadržaj učenja kao apsolutnu istinu ne sumnjajući u njegovu ispravnost, u nastavi u kojoj su sadržaji integrisani i nastava organizovana tako da podstiče učenika na razmišljanje cene se učenička pitanja i podstiču se njihovo zaključivanje i iznošenje zapažanja, omogućava se učeniku da modifikuje nastavničke ideje kako bi ih lakše prilagodio sopstvnim iskustvima i nivou znanja, daje se mogućnost dokazivanja i sagledavanja sadržaja učenja na različite načine kako bi se lakše sagledali svi elementi tog sadržaja što podstiče samostalnost, rrvija smopouzdanje i motiviše učenika da nastavi da traga za znanjem.

ZAKLJUČAK

Učenje integrisanih sadržaja nastave i interdisciplinarni pristup koji ono omogućava, učenicima daju mogućnost dolaženja do celovite slike sveta i problema koji ih okružuju, što podstiče više nivoe učenja i trajnije znanje. U isto vreme, nastavnicima se pruža mogućnost da prošire svoje znanje i iz oblasti koje nisu usko vezane za predmet kojim se oni bave. Na ovaj način i učenici i nastavnici pproširuju svoja dosadašnja znanja, dobijajući širu i celokupniju sliku o problemima kojima se bave. Integrativna nastava na ovaj način, osim sadržaja učenja, na neki način integriše procese učenja i poučavanja, brišući jasnu liniju između njih. Da bi se povećala efikasnost obrazovanja, neophodno je “primenjivati integrisane programe pripremljene na temeljima savremenih obrazovnih tehnologija i dostignuća pedagoške

teorije; bazične programe treba obogatiti refleksivnom komponentom i filozofsko-kulturološkim elementima bez kojih je nemoguće izgraditi predstave o celovitosti nauke i steći celovit pogled na svet; za osavremenjivanje obrazovanja neophodno je stvaranje novih nastavničkih profila sa saznanjima iz humanističkih, prirodno-naučnih i tehničkih oblasti.”(Vilotijević i Vilotijević, 2009:136)

Kroz ovakav nastavni rad svi uče i svi poučavaju druge, povezujući svoje već stečene resurse znanja, iskustava, razmišljanja, analiza sa novim sadržajima koje treba tek usvojiti. U takvom modelu nastavnici i učenici postaju pravi partneri na putu osvajanja novih vrhova znanja.

LITERATURA

1. Austin, J. Davis, i saradnici (1997), "Integrated mathematics interfaced with science": *School Science and Mathematics*, 97(1), 45–49.
2. Buljubašić-Kuzmanović, Vesna (2007), "Studentska prosudba učinkovitosti integrativnog učenja": *Odgojne znanosti*, Vol. 9, br. 2, str. 147-160.
3. Ellis, Albert i Fouts, James (1997), *Research on Educational Innovations: Eye On Education*. Larchmont, New York
4. Jensen, Eric (1998), *Teaching with the brain in mind*: Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development
5. Pring, Richard (1973), "Curriculum integration". In R. S. Peters (Ed.): *The philosophy of education* (pp. 123–149), Oxford University Press, London
6. Prušević Sadović, Filduza (2014), *Savremena nastavna tehnologija učenja i poučavanja*: Učiteljski fakultet, Beograd
7. Vars, F. Gordon (1991), "Integrated curriculum in historical perspective": *Educational Leadership*, 49(2), 14-15.
8. Vilotijević, Mladen i Vilotijević, Nada (2009), *Inovativni modeli rada u nastavi*: Školska knjiga, Beograd
9. Wolf, Pat i Brandt, Ron (1998), "What do we know from brain research?": *Educational Leadership*, 56(3), 8–13.

INTEGRATIVE APPROACH TO TEACHING AND LEARNING FACILITIES

Summary

Innovative models of teaching and learning occur in order to overcome the shortcomings of traditional teaching. Integrative instruction and integrative approach to learning content created as an attempt to overcome the lack of traditional teaching that results from the division of educational content on the blocks, or subjects. A good part of the learning contents are repeated through different courses. However, they do not link which leads to confusion among students, what this system leads to some content the students never learn properly. This approach discourages students learning in the process of gaining new knowledge and application of knowledge gained in practice. An integrative approach to teaching exceeds the disadvantages described arguing for the removal of boundaries between subjects and focusing on a broad topic of study. By providing a holistic rather than fragmented view of learning, students become greatly clearer and more accessible about teaching topics, the students get a realistic picture of the world and the problems to be addressed. Application of integrated teaching is a strategy of teaching and learning based on the assumption that learning is a set of links. Teaching and learning integrated learning content can be useful for students and for teachers as cultivating a particular theme of her approach using various forms and methods, teaching materials and resources. In this way, students can have a natural way of acquiring knowledge through the development of different skills and abilities. Also, covering a wide field of educational content, the teacher is able to use the students' interest and motivation as well as drivers of meaningful learning, builds teaching skills enabled him greater flexibility in teaching.

The paper discusses the advantages of integrated teaching compared to traditional, effects that it achieved the quality of knowledge and activity of students, as well as the effects that this has on the teaching model for teachers and creating ways of teaching content. The paper also discusses the possibilities of application of integrative model of teaching in elementary grades.

Keywords: integrative teaching, student, teacher, teaching content, learning

Adresa autora

Authors' address

Filduza Prušević Sadović

Učiteljski fakultet, Beograd

filduza@yahoo.com